

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1857.

ΤΟΜΟΣ Η'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 178.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΤΣΙΓΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΥΤΩΝ (*),

ὑπὸ

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ.

~~~~~

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ἱστορία τῶν Ἀτσιγγάνων.

—0—

Ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων, εἶναι τὰ πλείοτα σκοτεινὰ καὶ ἀσαφῆ. Φιλόπονοι καὶ πολυμαθεῖς συγγραφεῖς διὰ παντοίων τρόπων ἐμόχθησαν νὰ σαφηνίσωσι τὴν κατα-

γωγὴν καὶ τὸ γένος τῶν νομάδων καὶ περροίκων τούτων ἀνθρώπων, οἵτινες διαιτῶνται μὲν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, θεωροῦνται ὅμως κοινῶς ἀποτρόπαιοι καὶ βδελυκτοί.

Τῆς μελέτης ταύτης κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ νῦν λαλουμένη γλῶσσα, καὶ ὅχι τὰ ἔθιμα καὶ ἡ ἱστορία τῶν Ἀτσιγγάνων. Διὰ τῆς γλώσσης ταύτης, συνεννοοῦνται οἱ τὰ ἀπώτατα τῆς Εὐρώπης κατοικοῦντες, ἐκμανθάνοντες ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν τοῦ ἔθνους ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου διαμένουσι ἢ περιπλανοῦνται. Τὴν προπατορικὴν ὁμῶς αὐτῶν γλῶσσαν, σπανιώτατα διδάσκουσιν εἰς ἀλλογενεῖς ἀλίγοι δὲ ἡμῶν ἐφρόντισαν μέχρι σήμερον νὰ μελετήσωσιν αὐτὴν χάριν ζητημάτων φιλολογικῶν, λησμονήσαντες ὅτι ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἤθελε πιθανῶς σαφηνισθῇ ἡ μέχρι τοῦδε ἄγνωστος καὶ ἀσαφὴς αὐτῶν ἱστορία.

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σταλεῖσα ἡμῖν αὕτη πραγματεία, ἡ πρώτη ἦτις συνεγράφη μετὰ σπουδαιότητος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ, μαρτυρεῖ τὴν ἐμβρίθειαν τῶν κρίσεων τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ ἐπίμονον καὶ εὐσυνείδητον τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς φαίνεται εἰδῆσαν τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν καὶ τῆς σανακριτικῆς αὐτῆς, ἧς λέξεις παραβάλλει συνεχῶς πρὸς

τὰς Ἀτσιγγανικὰς, σημειῶν αὐτὰς διὰ σανακριτικῶν στοιχείων. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα μὴ δὲν ἔχομεν ἐν Ἀθήναις, χάριν δὲ ταχυτέρας ἐκδόσεως τῆς παρούσης περιεργατάτης Μελέτης δὲν ἐπετρέψαμεν τῷ ἡμετέρῳ ξυλογράφῳ νὰ χαράξῃ τὰς σανακριτικὰς λέξεις ὡς κατ' ἀρχὰς ἀπεφασίσσαμεν, σημειοῦμεν αὐτὰς διὰ λατινικῶν στοιχείων.

Πρὶν φθάσω εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς μελέτης μου, ζήτημα σπουδαιότατον εἰς τὰς γινομένας πολυπλόκους ἐρεῖνας τῆς σημερινῆς παρὰλλήλου φιλολογίας, καλὸν εἶναι, νὰ διακοινώσω εἰς τὸν ἀναγνώστην συντόμως, ἐν εἴδει προλόγου, τὰ ὀλίγα ὅσα ἡδυνήθην νὰ μάθω περὶ τῆς παρελθούσης καὶ ἐνεστῶσης καταστάσεως τῶν Ἀτσιγγάνων κατὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Τουρκίαν, διὰ νὰ γίνωσιν ἀκολουθῶς εὐχερέστερα καὶ τὰ περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν μελετήματα.

Πάντων τῶν μέχρι τοῦδε συγγραψάντων περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων, πολυμαθέστερος ἀναμφιδύως εἶναι ὁ Ἀγγλὸς Γεώργιος Βόρρω (α). Τὸ σύγγραμμά του ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, δεικνύει ἄνδρα ἐπὶ μακρὸν ἐξοικειωθέντα μετὰ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καλλίστα λαλοῦντα καὶ ἐννοοῦντα τὴν γλῶσσαν αὐτῶν. Εἰς τὸ σύγγραμμά του, ἐκτὸς τῶν περὶ τῆς γλώσσης μελετημάτων, ἐξιστορεῖ μὲ πολλὴν ἀφέλειαν καὶ ἀληθείαν τὰς ὀλίγας ἀρετὰς καὶ τὰς πολλὰς πονηρίας τῆς φυλῆς ταύτης. Ἐκ νεότητός του, λέγει, ἀνέκφραστόν τι τὸν ὤθει εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀνθρώπων τούτων. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, τοιαύτην δεικνύει πείραν τῆς ἐγγωρίου αὐτῶν διαλέκτου, ὥστε εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὅπου πλειότερον τοὺς συνανέστραφη, πολλοὶ ἐνόμιζον αὐτὸν ὁμόφυλον, καὶ ἀφάδως συνδιελέγοντο μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ γένους καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῶν.

Ἀξιεπαινον καθ' ὅλα εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Βόρρω, καὶ ἀξιεπαινος ὁ μοχθήσας τοσαῦτα ἔτη εἰς σύνταξιν τοιαύτου ἐπωφελοῦς συγγράμματος, διαρωτίζοντος οὐ μικρὸν τὴν ἱστορίαν, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀτσιγγάνων. Ὅδῃ γὰρ σοφώτερον τούτου εἰσέτι δὲν ἔχομεν, καὶ μακαρίζω αὐτὸν ἐξιστορήσαντα μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς καὶ ἀκρίβειας φιλοπονίας γένος καὶ ἔθιμα ἀνθρώπων, τοὺς ὁποῖους ἅπαντες ἀποτροπιάζομεθα. Μετὰ τόσας πολυτελεῖς ἐρεῖνας, ὀλίγα ἐπρόσθεσε, λέγει ὁ Βόρρω, εἰς τὰ ἤδη γνωστά· καὶ μὲ τὴν ἀξιεπαινον ἀπλότητα τῶν ἀληθῶς σοφῶν ὁμολογεῖ, ὅτι μεταγενέστεροι ἄλλοι διὰ πλειότερας μαθήσεως δύνανται ἴσως νὰ σαφηνίσωσι τὴν μέχρι τοῦδε ἀσαφῆ τῶν Ἀτσιγγάνων ἱστορίαν. Ὁ Βόρρω, ὡς θέλω ἀποδείξει εἰς τὸ περὶ γλώσσης κεφάλαιον, δὲν εἶχεν ἀτυχῶς παιδείαν ἱκανὴν ὥστε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοῦ πολυχρονίου αὐτοῦ κόπου, καὶ ἀρῆκεν εἰς ἄλλους εὐτυχεστέρους νὰ θερίσωσιν ὅ,τι ἔσπειρε μὲ τόσον ἔπλυν.

Πολλοί, ὡς προεῖπον, συνέγραψαν περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων· χάριν δὲ περιεργείας ἀναφέρει ὁ Βόρρω, συγγραφέων Ἰσπανῶν ἀποσπάσματα τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς εἶναι νὰ καταδείξωσι τὸ πονηρὸν καὶ ἐπιφοβὸν τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἅμα δὲ καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ νομαδικοῦ καὶ ληστρικοῦ αὐτῶν βίου. Τοὺς νομάδας τούτους τὰ ἱερὰ δικαστήρια τῆς ῥω-

μαϊκῆς ἐκκλησίας δὲν καταδέχθησαν ποτε νὰ καταδιώξωσιν οὔτε νὰ καύσωσιν, ὡς ἐπραττον πρὸς τοὺς λεγομένους αἱρετικούς· ὅθεν διῆγον ἀσφαλίστατα ἐν μέσῳ τῶν Καθολικῶν, κατὰ πολὺ αἱρετικώτεροι καὶ ἐθνικώτεροι τῶν βεστανιζομένων καὶ θυσιαζομένων χριστιανῶν. Τοὺς ἐπροφύλαττε δὲ τὸ ἄσχημον τοῦ γένους αὐτῶν, καὶ ὁ φόβος τῆς πολυχρονίου καὶ ἀπηνόου μνησικακίας των· διότι τὸ πάλαι ἐνέπνεον φόβον εἰς ὅλας τὰς μεσημερινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅπου τὸ ἄστατον τοῦ βίου καὶ τὸ μέγα πλῆθος αὐτῶν, ἐνέπαιζε καὶ στρατιώτας καὶ δικαστικούς κλητῆρας.

Οἱ Ἀτσιγγανοὶ, τρεῖς χιλιάδες περίπου τὸν ἀριθμὸν, ἐφάνησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὸ 1417 Σωτ. ἔτος, ἐπὶ τῆς βσιλείας τοῦ Σιγισμόνδου, αὐτοκράτορος Ῥωμαίων καὶ βασιλεὺς Οὐγγαρίας (α). Κατέκλεσαν δὲ κατ' ἀρχὰς τὴν Μολδαυίαν, καὶ ἐκεῖθεν διεσπάρησαν εἰς Βλαχίαν, Τρανσυλβανίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Μία μοῖρα, ὁδηγούμενη παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Λαδισλάου, ἔλαβεν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ ἐπὶ τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος, καὶ ἀνενόχλητος ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνηγκαλίσθη μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν θρησκείαν τῶν κωμοπόλεων ὅπου κατέκει. Τοιαύτη καὶ μέχρι σήμερον ἡ πάγκαινος τῶν ἀνθρώπων τούτων συνήθεια· πανταχοῦ ἀσπάζονται τὸ ἐγγώριον θρήσκαυμα ὀλίγον φροντίζοντες περὶ τῶν δογμάτων αὐτοῦ. Ἐλάβον δὲ παρὰ τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος καὶ προνόμιον νὰ ἔχωσι βοεβόδαν ἴδιον, τὸ ὅποιον ὁμοῦς κατηργήθη τὸ 1609 ἔτος. Περὶ τὸ 1782 κατὰ τὴν τότε γενομένην τοῦ λαοῦ καταμέτρησιν, ἦσαν καθ' ὅλην τὴν Οὐγγαρίαν πεντήκοντα περίπου χιλιάδες Ἀτσιγγάνων· ἐκτοτε δὲ ὀλιγόστευσαν. Εἰς μάτην ἠγωνίσθη νὰ ἐκπολιτίσῃ αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ ὁ Β'. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων Ἀτσιγγάνων, ἀναφερομένην παρὰ τοῦ Βόρρω, ἡ παρὰ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ συμπολιτῶν αὐτῶν λαλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ καθαρωτέρα καὶ γνησιωτέρα.

Κατοικοῦσι δὲ καὶ πανταχοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιατικῆς Ῥωσσίας, πλὴν τοῦ νομοῦ τῆς Πετροπόλεως ὅθεν πρὸ πολλοῦ ἐδιώχθησαν, προτιμῶντες τὰς ἐκτεταμένας καὶ καρποφόρους πεδιάδας τῆς ἑσῶ Ῥωσσίας, ὅπου εὐρίσκουσι βοσκὴν ἀφθονοὺν διὰ τὰ κτήνη αὐτῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τοὺς ἵππους τοὺς ὁποῖους ἀνατρέφοντες ἐμπορεύονται ἐπικερδῶς. Ἀλλ' εἰς σὺδεμίαν χώραν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐν γένει τῆς Εὐρώπης εὐτύχησαν τοσοῦτον ὅσον εἰς τὸν νομὸν τῆς Μόσχας, ὅπου πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι καταλύματα μεγαλοπρεπῆ, ὀχήματα λαμπρά καὶ συγγένειαν ἐξ ἀρχαιοτάτης μετὰ μεγιστάνων τῆς Ῥωσσίας· εἰς τὴν εὐτυχίαν ταύτην συνέτεινεν ἰδίως τὸ ἡδύφρωνον τῶν νεανίδων, προτέρημα ἴδιον τῆς ἀγροίκου ταύτης φυλῆς, μεγάλως τιμώμενον παρὰ τῶν Ῥώσσιων.

Οἱ Ἀτσιγγανοὶ τῆς Ῥωσσίας ὑπομένουσι τὸ ψυχρὸς τῶν ἀρκτικῶν μερῶν τῆς χώρας ταύτης ὅπως

(α) The Lincall, or an account of the Gipsies of Spain, with an original collection of their songs and poetry, by George Borrow. N. York 1843.

(*) Ἰδὲ Βόρρω, σελ. 3.

καὶ τὸν καύσωνα τῆς μεσημβρινῆς Ἰσπανίας, δια-
τώμενοι ὑπὸ τὰ λεπτὰ αὐτῶν σκηνώματα, μέχρι
τῶν 20 καὶ 25 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδενικόν. Εἰς τὴν
Ῥωσσίαν, ἐπικερδέστερος παντὸς συναλλάγματος
πόρος εἶναι τὰ ἄσματα τῶν πανταχοῦ περιφερομέ-
νων γυναικῶν, ἐνῶ οἱ ἄνδρες, καταγινόμενοι εἰς τὸ
ἐμπόριον τῶν ἵππων, ἀφίναυσιν ἐλευθέρως τὰς νέας
νὰ τραγωδῶσι σεμνὰ καὶ ἄσεμνα ἐρωτικά ἄσματα,
εἰς τὰ οἶνοπωλεῖα καὶ τὰς πανηγύρεις τῆς χώρας ἐ-
κείνης. Ἡ θρησκεία ὅλων τῶν ἐκεῖ κατοικούντων
Ἀτσιγγάνων εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολική, οἱ
πλεῖστοι δὲ φέροντες εἰκόνας καὶ σταυροὺς κατὰ
τὴν κοινωτάτην τῶν ἐγχωρίων συνήθειαν, χαρί-
ζονται μᾶλλον, ὥς προεῖπον, πρὸς τοὺς συγχωρίους
Ῥώσσους.

Πρὸ τριῶν περίπου ἑκατονταετηρίδων ἐφάνησαν
καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἀνιλεῖστατα κατεδιώ-
χθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς· πᾶμπολλοὶ ἀπηγχονί-
σθησαν ὡς μάγοι καὶ σατανικοὶ γόητες, οἱ δ' ἐπιζή-
σαντες ὀλίγοι ἐκρύβησαν εἰς κρύπτας καὶ σπηλαιοὺς,
καὶ ἐξήρχοντο μόνον τὴν νύκτα πρὸς ἀναζήτησιν
τροφῆς. Καθόσον δὲ κατεπραῖνετο ἡ ὀργὴ τοῦ ἐν-
θεομανοῦς λαοῦ, ἐξήρχοντο καὶ οἱ ἄσιτοι καὶ γυμνοὶ
Ἀτσιγγανοί, καὶ διασκορπιζόμενοι, κατὰ τὴν πά-
τριον αὐτῶν συνήθειαν, διέμενον εἰς διαφόρους τό-
πους καὶ πόλεις τῆς Ἀγγλίας. Ἄξιον παρατηρή-
σεως εἶναι, ὅτι ἡ ὁμιχλώδης μὲν καὶ ἀνέλιος, ἀλ-
λὰ καλλιτέκνος Ἀγγλία, τοσοῦτον ἐπενήργησε καὶ
ἐπ' αὐτῶν τῶν πρὸ πολλοῦ διαμενόντων ἐκεῖ
Ἀτσιγγάνων, ὥστε τὴν σήμερον, ὅχι μόνον τῶν ὁ-
μοφύλων αὐτῶν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τῆς ἴσης
τάξεως Ἀγγλῶν εἶναι καὶ εὐειδέστεροι καὶ ῥωμα-
λεώτεροι. Λαλοῦσι μὲ ἀρκετὴν εὐφράδειαν τὴν ἀγ-
γλικήν· ἡ δὲ μητρικὴ τῶν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τοῦ Βόρριου, ἀν καὶ μεμιγμένη μετὰ πολλῶν ἀγγλι-
κῶν λέξεων, εἶναι εὐληπτος εἰς τοὺς Ῥώσσους
Ἀτσιγγάνους. Τὸ ἀρρενωπὸν καὶ ὑψηλὸν σῶμα τῶν
Ἀγγλῶν Ἀτσιγγάνων, διακρίνει αὐτοὺς ἀπὸ ὅλων
τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν.

Πολυάριθμοι εἶναι οἱ Ἀτσιγγανοὶ εἰς τὴν Τουρ-
κίαν, ὅπου ζῶντες πανταχοῦ ἀνενόχλητοι, διάγουσι
βίον ὅμοιον τῶν ὁμοφύλων τῶν ὡς εἰς τὴν ἄλλην
Εὐρώπην, συμμορφοῦμενοι μὲ τὸν πολιτισμὸν καὶ
τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν ἐγχωρίων. Ὡς εἰς τὴν
δυτικὴν Εὐρώπην, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τινὲς μὲν κα-
τοικοῦσιν εἰς μονίμους συνοικίας, τινὲς δὲ ἐπιδί-
δονται εἰς τὸν συνήθη αὐτοῖς πλάνητα βίον, δια-
τρίβοντες ὑπὸ σκηνῇ λεπτᾷ καὶ ῥυπαρᾷ, πλέ-
κοντες καλάθους καὶ σιδηρουργοῦντες ὑπὸ τὰς σκη-
νῆς ἔργα ἀτελέστατα. Τὰ τέκνα τῶν, γυμνὰ καὶ
τρέμοντα, ἀκολουθοῦσι πολιορκοῦντα τοὺς διαβαί-
νοντας χάριν ἐλέους.

Εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἡ πολυανθρωποτέρα
τῶν Ἀτσιγγάνων συνοικία εἶναι εἰς τὸ *Εἰδάρ-σεράϊ*,
περιέχουσα περίπου τριακόσια πενηχρότατα οἰκήμα-
τα· πλησίον δὲ ταύτης, εἶναι ἡ τοῦ *Σουλὸν κουλέ*
λεγομένη, μεταξὺ δύο πυλῶν *Τὸπ καπὴ* καὶ *Ἰδριε*
καπὴ λεγομένων, ἐντὸς τοῦ χερσαίου τείχους, ἔχουσα

ἐμπροσθέν της τὴν χαρίεσσαν κοιλάδα *Γενέ μπαχσέ*.
Αὕτη ἐμπεριέχει οἰκογενεῖας τοῦ μὲν ὀθωμανικοῦ
δόγματος ἐβδομήκοντα τρεῖς, τοῦ δὲ Ἀνατολικοῦ
ἑπτὰ. Μίαν ὥραν μακρὰν κεῖται ἡ κωμόπολις *Αἰ-*
τραί, κατοικουμένη ἀπὸ εἴκοσι περίπου οἰκογενεῖας
Ἀτσιγγάνων τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, τακτικῶς
ἐκκλησιαζομένας εἰς τὸν ναὸν τοῦ χωρίου. Εἰς τὸ
Κασήμ πασοᾶ, εὐρίσκονται περίπου πεντήκοντα
οἰκογένειαι, καὶ ἄλλαι τόσαι πέραν εἰς τὸ *Σκού-*
ταρι. Τὰ οἰκήματα δὲ αὐτῶν, ὅπου καὶ ἂν εὐρί-
σκωνται, εἶναι μικρὰ καὶ μονόροφα, τῶν ὑποίων τὸ
ισόγειον χρησιμεύει εἰς σιδηρουργεῖον καὶ καλαθο-
ποιεῖν. Ἐνταῦθα βλέπει τις τὰ αὐτὰ ἔργα καὶ
τὰς αὐτὰς συνηθείας ἅτινα γίνονται καὶ ὑπὸ τὰς
σκηνῆς τῶν νομάδων Ἀτσιγγάνων.

Ἡ συνοικία τοῦ *Σουλὸν κουλέ*, ὅπου φαίνονται
καθαρὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἀνθρώπων τούτων, εἶναι ῥυ-
παρωτάτη· πτώματα ζώων κεῖνται πολλάκις πρὸ
τῶν θυρῶν, καὶ ποτὲ διερχόμενος τὴν συνοικίαν
ταύτην εἶδον δύο μεράκια γυμνὰ, παίζοντα καὶ
πληδῶντα ἐπὶ τῆς γαστέρας ἵππου νεκροῦ, τὸν ὑ-
ποῖον τὰ στήνοντα ἄερια εἶχον ὑπερμέτρως φυσκώ-
σει. Πέριξ δὲ τῶν οἰκιῶν βόσκουσιν αἱ πολυάριθμοι
ὄνοι, τὰς ὁποίας οἱ Ἀτσιγγανοὶ περιφέρουσιν εἰς
τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χάριν τοῦ ἱα-
ματικοῦ τῶν γάλακτος. Πᾶμπολλοὶ ἄνδρες τὴν ἁ-
νοιξιν καὶ τὸ θέρος συλλέγουσι ῥίζας καὶ βοτάνας
διὰ τοὺς φαρμακοπώλας, καὶ ἄλλοι περιφέρονται
πωλοῦντες τὰ παρ' αὐτῶν κατασκευαζόμενα σιδηρᾶ
ἐργαλεῖα, χρήσιμα εἰς τὸ μαγειρεῖν. Αἱ νεάνιδες,
αἱ πλειότεραι περιτρέχουσι σχεδὸν ἀκάλυπτοι εἰς
τὰς ἀγνιάς τῆς πόλεως, ἄδουσαι ἄσματα ἐρωτικά
εἰς τε τὴν ἰδίαν καὶ τὴν ὀθωμανικὴν γλῶσσαν. Αἱ
γραῖαι λέγουσι τὴν μοῖραν, καὶ ἐπιδίδονται εἰς μυ-
ρίκας γοητείας ἰδίαις εἰς τοὺς Ἀτσιγγάνους πάσης
τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἱστορία τῶν Ἀτσιγγάνων τῆς Τουρκίας εἶναι
πολλὰ ἀσαφής. Ὀλίγοι ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι τὸ ὀ-
νομά των, οὗτ' ἐφρόντισαν νὰ ἱστορήσωσι τὴν πρῶ-
την αὐτῶν ἐμφάνισιν εἰς τὰς ἐκτενεῖς πεδιάδας
τῶν παραδουναβίων χωρῶν. Εὐρίσκονται εἰς ὅλα τὰ
μέρη τῆς Τουρκίας, ποτὲ μὲν μόνιμοι, ποτὲ δὲ νο-
μάδες, πολυαριθμώτεροι δὲ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν
Τουρκίαν· καὶ νομίζω, ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν
τῆς Εὐρώπης ζῶσι βίον τόσον ἀνενόχλητον ὅσον ἐν-
ταῦθα, ὅπου ὁ λαὸς παντὸς θρησκευματος καὶ πάσης
τάξεως, δὲν ἐδιδάχθη ν' ἀποφεύγῃ καὶ νὰ βδελύτ-
τεται τὰς γοητείας καὶ τὰς λεγομένας μαγείας τῶν
Ἀτσιγγάνων, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Πρὸς τού-
τοις, ὁ φιλέρημος βίος τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ
ἡ ἀξιεπικινος τῆς ἐγχωρίου διοικήσεως ἀνοχή, ἀ-
πὸ πᾶν αὐτοὺς ἀπὸ ἀγρίας καταδρομᾶς, οὐδ' ἡ-
ρέθισε τὸ φιλέκδικον καὶ μνησικακὸν τῆς φυλῆς
ταύτης κατὰ τῶν καταδρομῶν αὐτῆς.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατον-
ταετηρίδος, λέγει ἱστοριογράφος τις Γάλλος (α),

(α) Ἰδὲ Βόρριου σελ. 6.

εφάνησαν κατά πρώτον εις τοὺς Παρισίους οἱ Ἀτσιγγανοί, ἑκατὸν τριῶντα δύο τὸν ἀριθμὸν ἀκολούθως ἦλθον καὶ πᾶς πολλοὶ ἄλλοι, ἀλλ' οἱ τότε Γάλλοι, θεωρήσαντες αὐτοὺς ὡς ἀληθεῖς μάγους καὶ κινδυνώδεις γόητας κατέτρεξαν αὐτοὺς τοσοῦτον, ὥστε ἀφέντες τὴν Γαλλίαν μετέβησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἰσπανίαν. Πᾶς πολίτης ἔγινε καταδιώκτης. Οἱ Ἀτσιγγανοί, ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς συνεπείας τοῦ ἀρτίως κατ' αἰτῶν ψηφισθέντος νόμου, ἠναγκάσθησαν νὰ κρύπτονται· τοιοῦτον δὲ φόβον ἐνεποίησαν εἰς αὐτοὺς οἱ Γάλλοι, ὥστε δὲν ἐφάνησαν πλέον παρὰ λαθραίως καὶ μὲ φόβον εἰς τὰς χώρας αὐτῶν.

Εἰς τὴν Ἰσπανίαν σήμερον, ὅπως καὶ ἄλλοτε, ὑπάρχουσι πολυάριθμοι Ἀτσιγγανοί, ἔχοντες καὶ συνοικίαν εἰς τινὰς μεγάλους πόλεις ἰδίως, λεγόμενας *Gitaneria*. Ὅλοι δὲ οἱ ἀνιέως καταδιωχθέντες παρὰ τῶν Γάλλων δὲν ἦλθον εἰς Ἰσπανίαν, διότι αἱ ἱστορικαὶ παρὰδόσεις μαρτυροῦσιν ὅτι πολλοὶ ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Οὐγγρίαν καὶ τὴν Βοημίαν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὅμως Ἰσπανῶν ἱστορικῶν, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔκτοτε ἐπληθύνθη, καὶ ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐκλέξωσι τὴν Ἰσπανίαν, πᾶρξιν τῆς ὁποίας δὲν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι. Τὸ εὐφορον τῆς γῆς καὶ τὸ θερμὸν τοῦ κλίματος, ἦσαν ἀμφοτέρω κατὰλληλότερα εἰς τὸν πλάνητα τοῦτον λαόν. Οἱ πλείότεροι κατέρυγον εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν ὅπου ζῶσι καὶ σήμερον, ὅχι πλέον πλανώμενοι, ὡς ἄλλοτε, ἀλλ' ἐργαζόμενοι εἰς τὰς κώμας καὶ πόλεις.

Πολλοὶ νόμοι ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τῶν Ἀτσιγγάνων τῆς Ἰσπανίας· οἱ Ἰσπανοὶ ἀνίσχυροι νὰ τιμωρήσωσιν ἢ καὶ νὰ περιστείλωσι τὰ πολλὰ αὐτῶν ἀνομήματα, ἐπρόντισαν νὰ τοὺς συνοικίσωσιν εἰς κώμας καὶ πόλεις, ὅπου νὰ ἐπιτηρῶνται παρὰ τῶν ἀστυκῶν ἀρχῶν. Δικιζόμενοι δὲ εἰς πεδιάδας, εἰς δάσεα καὶ σύνδεσδρα ὄρη, ἐλήστευον τοὺς τυχόντας, καὶ ἡ ληστεία ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔμενεν ἀτιμώρητος. Ἡ ἀρχὴ οὕτε δύναιτο, οὕτε τρόπος ἄλλους εἶχε νὰ συλλάβῃ τοὺς ἀνομήσαντας. Παρὰ τὴν ἐξουσίαν τὴν δοθεῖσαν εἰς ἕκαστον ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ κατατρέχῃ καὶ νὰ θανατόνῃ Ἀτσιγγάνους, πλείοτερον ἔσχυσεν ὁ περὶ τούτων ἔμψρων καὶ πολιτικώτατος νόμος τοῦ Καρόλου Γ'. βσιλέως τῆς Ἰσπανίας, ἀποβιώσαντος τὸ 1788 (α). Τὸν βσιλέα τοῦτον παρὰ πολλῶν δημοπατρίων ἱστορικῶν ψεγόμενον, οἱ Ἰσπανοὶ γενικῶς ἀναπολοῦσι μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης. Ὁ νόμος οὗτος ἐπέφερεν ὑγιεῖς καὶ σωτηρίας βελτιώσεις εἰς τὰ τὸν βίον καὶ τὴν εὐημερίαν ὅλων τῶν πενταχοῦ τῆς Ἰσπανίας διασπαρσέντων Ἀτσιγγάνων. Ὁ νόμος οὗτος, τὸν ὁποῖον ὁ Βόρρω θεωρεῖ ὡς τιμῶντα τὰ μέγιστα τὴν Κάρολον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ἀκυρόνει τοὺς πρὸ τούτων χρόνων κατὰ τῶν Ἀτσιγγάνων δημοσιευθέντας ἀπενθρώπου νόμους, καὶ προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ συνοικισθῶσιν ἀνενοχλήτως μετὰ τῶν ἐγχριστῶν Ἰσπανῶν, καὶ νὰ συμμετέχωσιν ἐλευθέρως

τῆς διδασκαλίας, τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ κράτους. Ἐνῶ λοιπὸν ἀπειλεῖ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀτσιγγάνους τοὺς μὴ συμμορφούμενους μετὰ τοῦ νόμου τούτου, προσκαλεῖ καὶ τοὺς Ἰσπανοὺς νὰ μὴ ἐνοχλῶσιν αὐτοὺς, καὶ λησμονοῦντες τὴν παλαιὰν πρὸς ἀλλήλους ἔχθρην νὰ συζῶσιν ὑπὸ τοὺς νόμους καὶ τὸν ἡγεμόνα ὡς τέκνα τῆς αὐτῆς πατρίδος. Ὁ νόμος οὗτος ὡς καὶ τὸ φιλάνθρωπον τοῦ βασιλέως Καρόλου, πλείοτερον τῶν ἄλλων ἐπεισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς Ἀτσιγγάνους, αἵτινες συνέρχονται εἰς τὰς κώμας καὶ τὰς πόλεις, κατέλιπον οἱ πλείστοι τὸν ληστρικὸν βίον, καὶ λησμονοῦντες τὰς κακώσεις καὶ τὴν μόνωσιν αὐτῶν, ἐδόθησαν εἰς κοινὰς διωτικὰς ἐργασίας. Ἐκτοτε, χωρὶς νὰ γίνωσιν Ἰσπανοὶ οὔτε χριστιανοὶ Καθολικοὶ, χωρὶς ν' ἀπομάθωσι καθ' ὅλα τὰ πονηρὰ αὐτῶν τεχνάσματα, πολιτεύονται οἱ πλείονες ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ νόμου, πλουσιώτεροι ἢ ἄλλοτε, ἴσως δὲ καὶ εὐτυχέστεροι.

Ὁ νόμος οὗτος, τοῦ ὁποίου ὅμοιον ἄλλον ἡ Εὐρώπη δὲν ἤκουσεν ἕως τότε, ὅμοιον ἔλαβε τύχην πολλῶν ἄλλων, τοῦ ὁποίου ὁ νομοθέτης οὔτε κλίσιν οὔτε δύναιτο εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ. Ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ παραινῇ τοὺς Ἀτσιγγάνους νὰ λησμονήσωσι καὶ διάλεκτον καὶ ἔθνη, καὶ συζῶντες καὶ συμπολιτευόμενοι μετὰ τῶν Ἰσπανῶν νὰ γίνωσι καθ' ὅλα Ἰσπανοί. Οὐδὲν τούτων ἔγινε, καὶ πλὴν τῆς συνοικίσεως μετὰ τῶν Ἰσπανῶν, οὐδὲν ἄλλο κατορθώθη. Τοῦτο δὲ, διὰ τὴν τότε Ἰσπανίαν, ἦτον ἔργον ἡράκλειον, καὶ ὁ ἀναγινώσκων τὰ ἀτιμώρητα κακουργήματα, τὰς κλοπὰς, τοὺς δηλητηριασμούς τῶν Ἀτσιγγάνων, ὁ βλέπων τὴν ἀρχὴν ἀνίσχυρον νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὰ, ἀναγκάζεται νὰ ἐπαινέσῃ νόμον, ἰσχύσαντα νὰ πράξῃ ὅ,τι τόσαι ἀπνεεὶς καταδιωγμοὶ καὶ ἄγριοι νόμοι δὲν κατώρθωσαν.

Τὰ κακουργήματα ταῦτα τῶν Ἀτσιγγάνων, τὰ ὁποῖα ὁ νόμος τοῦ Καρόλου Γ' ἔσχυσεν κατὰ μέγας μέρος νὰ περιστείλῃ, ἐξηγοῦσι τὴν κατὰ τῶν Ἀτσιγγάνων καταπορᾶν τῶν Ἰσπανῶν συγγραφῶν, καὶ τὸ ἀνιέως τῶν δικαστηρίων κατὰ τῶν συλληφθέντων κακούργων.

Οὐδεὶς ἄλλος, κηδὼς ὁ Βόρρω, ἐξιστόρησε μὲ τοιαύτην ἀφέλειαν τὴν ἱστορίαν, τὰ ἔθνη, καὶ τὸν οἰκιακὸν βίον ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ἀμερόληπτον εἰς τὰς διηγήσεις του, οἱ Ἀτσιγγανοὶ εἰς ὁποίας χώρας καὶ ἂν εὕρισκοντο εἶναι οἱ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες εἰς τὰ πλείοτα μέρη τῆς Εὐρώπης, καταγίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἀγορὰν καὶ πώλησιν ἵππων, γινόμενοι ἐκ πείρας καὶ ἐπιδέξιοι ἱππίατροι, καὶ παριζόμενοι ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου τὴν πλείοτάν αὐτῶν περιουσίαν. Μετεχειρίζοντο ἄλλοτε εἰς τὴν Ἰσπανίαν δηλητηρία λεγόμενον *Drao* ἢ *Drow* (α) τὸ ὁποῖον κρυφίως ριπτόμενον εἰς τὸν χόρτον τῶν κτηνῶν, ἐξασθένει αὐτὰ, ὅθεν ἐπροσκαλοῦντο οἱ Ἀτσιγγανοὶ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν. Τὴν σήμερον

(α) Ἰταλ. *drugga* - *drugga* - *drugga* - *drugga*.

(α) Σανσκριτικὴ *drugga* - *drugga* - *drugga* - *drugga*.

τὸ κακούργημα τοῦτο ἐπαύσε, καὶ εἰς ἑλλείψιν τοιούτου ἐπικερδοῦς πόρου μετέρχονται μυρίας ἄλλας τέχνας, ὡς τὴν ἀγορὴν καὶ πώλησιν τῶν ζώων, διευκολυνόμενοι διὰ τῆς ἀκαταλήπτου αὐτῶν διαλέκτου. Αἱ γυναῖκες τῶν, εἰς παρακμάζουσιν ἡλικίαν, καταγίνονται εἰς μηχανάς, γοητείας, ἐπωδᾶς, φίλτρα καὶ μυρία ἀθεμίτους πράξεις ἐρωτικὰς μεταξύ ἀλλοφύλων. Νέαι δὲ, περιφέρονται ἄδουσαι ἄσματα ἐρωτικά, συγκινοῦντα καὶ ἀγροίκους καὶ μεγιστάνους. Πολλὰ γίνονται εὐτράπελοι καὶ χαριέστατοι ὀρχηστρίδες, περιφερόμεναι εἰς θέατρα τῆς Εὐρώπης. Σχολεῖα δὲν ἔχουσιν ἴδια εἰς τὰς συνοικίας τῶν, καὶ ὅσοι ἔμαθον γράμματα, ἐσπούδασαν αὐτὰ εἰς ἐκπαιδευτήρια ἀλλοφύλων· γράφουσι δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν διὰ τῶν στοιχείων τῆς ξένης γλώσσης τὴν ὁποίαν ἔμαθον.

Εἶπον ἄνωτέρω ὅτι αἱ γραῖαι Ἀτσιγγανίδες, περιφέρονται εἰς τὰς κώμας καὶ πόλεις τῆς Εὐρώπης προλέγουσαι ἐκάστου τὴν τύχην· ἐπὶ τούτῳ δὲ τοσούτον ἐμελέτησαν τὸν χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπέκτησαν χρήματα ἱκανὰ νὰ ζήσωσιν ἐν ἀέσει αὐτοὶ τε καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν. Ἡ δύσμορος καὶ στρυφνοπρόσωπος γραῖα, καὶ τοιαύτη πρέπει νὰ ᾖ ἡ ἀληθὴς γοῆτις ἢ ἔχουσα ἀγνώστους μετὰ τοῦ διαδόλου σχέσεις, τὴν μὲν φιλόκοσμον νεάνιδα κολακεύει προλέγουσα σύζυγον ἐράσμιον, εἰς δὲ τὸν γηράσκοντα προκηρύττει γῆρας πολυτάλαντον, καὶ δόξαν παγκόσμιον, καὶ πάθη μέχρι τέλους ζωῆς εἰς τὴν καρδίαν του. Ἡ γοῆτις Ἀτσιγγάνα, ἢ ἀναγινώσκουσα τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πολλάκις ἐκφραζόμενα, λαλεῖ προσηυδῶς, καὶ ἂν ὅλοι δὲν πιστεύωσι τὰ προφητευόμενα, διαθρύπτονται τοῦλάχιστον ἀκούοντες ὅτι τόσα καὶ ἔτι πλείονα πρέπουσιν εἰς αὐτούς. Τοιαύτη, νομίζω, εἶναι ἡ σαφὴς ἀπόδειξις τῆς παρὰ πάντων, μικρῶν καὶ μεγάλων, ἐγκαρδίου δεξιότητος τῶν βδελυκτῶν καὶ ἀπαταιώων τούτων γραῖδίων.

Ἄν καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀτσιγγάνων περιφέρονται ἄδουσαι ἄσματα ἄτεμνα διεγείροντα τῆς φιληδονίας τὰ ἀκράτητα πάθη, σπανιώτατα ὅμως παρεκτρέπονται, καὶ μάλιστα χάριν ξένων. Καὶ τοὶ ἀγνοοῦσαι τὸ σεμνοπρεπὲς καὶ παρθενικὸν τῆς σώφρονος γυναῖκος, φιλάττουσιν ὅμως ἀμόλυντον τὴν ἰδίαν τιμὴν· θάνατος σκληρὸς κρέμαται ἐπὶ πᾶσιν γυναῖκα ἔχουσαν σχέσεις εἴτε μετὰ ξένων εἴτε μετὰ ὁμοφύλων. Παράδοξος τῶντι διεγώγη λαοὺς πρᾶττοντος ἀσυστόλως πᾶν κακούργημα, ἀνιλεῖς φερομένου κατὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, μηδεμίαν ἔχοντο ἀρχὴν δικαιοσύνης, μηδὲ λατρεύοντες θεὸν ἄλλον ἢ τὸν θεὸν τοῦ κέρδους καὶ τῆς δολιότητος!

Περὶ δὲ τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας αὐτῶν, ὀλίγη ἔχω νὰ εἶπω, διότι ὀλίγη εἶναι γνωστὰ τοῦτο μάλλον γινώσκωμεν ὅτι συνεκκλησιάζονται ἐλευθέρως μετὰ τῶν ὁμογύμων ἐθνῶν. Εἰς τὴν Τουρκίαν, τινὲς μὲν εἶναι χριστιανοί, οἱ πλείστοι δὲ ὀθωμανοί, ἀλλ' ἡ φαινομένη αὕτη λατρεία εἶναι ἀμφίβολος, ἢ δὲ πῶς αὐτῶν ἀμφιρρέπῃς. Διὰ τὴν αἰ-

ποφύγῃς τὸ ἄτοπον τῆς πανταλοῦς ἐλλείψεως, θρησκείας, ἐξωτερικῶς συμμορφώνονται μετὰ τῆς ἐπικρατούσης φυλάττοντες τινὰ ἔθιμα ξένα, καὶ αὐτὰ ἀμφοτεροῦς, λείψανα ἰσως τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, τελοῦμενα κρυφίως μεταξύ τῶν, καὶ κατὰ κοινὴν ὁλὴν ὁμολογίαν ὀλίγον γνωστὰ εἰς τοὺς ἀλλοφύλους (α).

(Ἐπεται συνέχεια.)

Εἰς τὸν θάνατον

τοῦ

Α. ΣΟΛΟΜΟΥ.

ΠΟΙΗΜΑ ΛΥΡΙΚΟΝ

ΑΝΔΡ. ΔΑΔΑΔΑΠΟΡΤΑ.

—•••••

Περὶ ληψίς.

—•—

Ἐφρευγε ἡ ψυχὴ στὰ Οὐράνια λυμένη
Ἀπ' τοὺς φραγμοὺς τοῦ ὁ Πλάστης εἶχε βάλει,
Ἀφοῦ τὴν Φόβει ἐπρόθερε νὰ γένῃ
Κ' εἰς τῆς Ἐδέμ τὰ ἄδολα τὰ κάλη,

Μὲ ἀγγελουδιῶτε συνοδίαῖς θερμέην,
Ἵμνον οὐκ ἐκεῖ ἐγόρευε νὰ ψάλλῃ
Παράδεισου τῆς φεῖγαν ἀγαμέμοι
Ἀρρήτοι οἰστοί, καὶ ἔλεγεσ μεγάλη,

(α) Τὸ ἀκλουθὸν ἀπόσπασμα περιγέγραψεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τοῦ Κ. Brown, περὶ οὗ οὐδεὶς λαλῶσι ἐν τοῖς ἐφεξῆς, λαμβάνω ἀπὸ τοῦ περιοδικῶν Knickerbocker τῆς Ἀμερικῆς, (Ὀκτώβριος 1844). «It happened in the morning, that I was awakened very early by the insects with which the hut was filled, and had an opportunity of ascertaining myself, that the rigid Mussulman and devout Imam was a Gipsy, whose people I have at other times had cause to believe, are all fire worshippers. Although awake, I remained quite to observe his movements, and was enabled to see him, after looking round the room to assure himself that all were asleep, take up a burning brand from the chimney, hold it before him, and remain some eight or ten minutes occupied in addressing his adorations to it. » Ἦτοι· Ἐφρευγε πρῶτον τινὰ νὰ μ' ἐκπνέσωσι πολλὰ ἐκωρὶς τὰ ζώδια ἀπὸ τὰ ἔσχατα ἔθνη ἢ καλύβη. Ἐλαβὼν λοιπὸν εὐκαιρίαν νὰ βεβαιωθῶ ὅτι ὁ θρησκευτικὸς Μουσουλμάνος καὶ συγχρόνως εὐσεβὴς Ἰμάμης ἀνέκειντο εἰς τὴν φυλὴν τῶν Ἀτσιγγάνων εἴτινας, ὡς καὶ ἄλλα ἐπιπροσφορήθη, εἶναι ὅλοι πυρολάτραι. Παρατηρῶν ἀκίνητος αὐτὸν, τὸν εἶδον βλέποντα πᾶρε τοῦ δαυκτοῦ ἵνα βεβαιωθῇ ὅτι ὅλοι ἐκπνέοντο. Καὶ λαβὼν τότε δαυλὸν ἀκαμμένον ἀπὸ τὴν ἐστίναν, τὸν ἐκράτει ἐμπροσθέν του, καὶ ἵστατο ἐκεῖ ἢ δέκα λεπτά περίπου, κατευθύνων πρὸς αὐτὸν τὴν προσηυδίαν του.